

Taivassalon yhtenäiskoulun
kriisisuunnitelma
Iv. 2023 - 2024

Sisällys

1	Toiminta onnettomuus- ja vaaratilanteessa	2
2	Tärkeät puhelinnumerot	2
3	Kriisivalmiusryhmä	3
3.1	Taivassalon yhtenäiskoulun kriisiryhmä:	3
4	Tiedottaminen kriisitilanteissa	4
4.1	Sisäinen tiedottaminen	4
4.2	Ulkoinen tiedottaminen	4
5	Toimintamalleja äkillisissä kriisitilanteissa	4
5.1	Oppilaan kuolema	4
5.2	Opettajan tai koulun muuhun henkilökuntaan kuuluvan kuolema	5
5.3	Oppilaan lähiomaisen kuolema	6
5.4	Nuoren paikkakuntalaisen henkilön eli entisen oppilaan tai muun koulun väelle läheisen henkilön kuolema	6
5.5	Oppilaan vakava sairaus	6
5.6	Itsemurhan uhka	7
5.7	Itsemurha	7
6	Tapaturma, onnettomuus tai onnettomuuden uhka	8
7	Väkivalta tai vahingoittumisen uhka	9
8	Väkivaltainen oppilas koulussa	10
9	Päihtynyt oppilas koulussa	11
10	Päihtynyt huoltaja koulussa	11
11	Perheväkivalta	11
12	Kriisien ehkäisy ja selviytymisen tukeminen	11
12.1	Masentuneen tunnistaminen	12
12.2	Itsemurhauhan tunnistaminen	12
12.3	Psykoottisen käyttäytymisen tunnistaminen	12
12.4	Päihteiden väärinkäytön tunnusmerkkejä	13
13	Kriisien ennaltaehkäisy koulussa	13
14	Toimenpiteet kriisivalmiuden ylläpitämiseksi	14
15	Liitteet	15
15.1	Liite 1. Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta	15
15.2	Liite 2. Kirjallisten viestien malleja	19

1 Toiminta onnettomuus- ja vaaratilanteessa

- Tee tilannearvio
- Hälytä apua hätänumerosta 112 / pyydä muita paikalla olevia aikuisia avuksi
- Aloita ensiapu
- Tieto terveydenhoitajalle tai terveyskeskukseen
- Tieto rehtorille / kriisiryhmälle / henkilökunnalle
- Sivulliset oppilaat pois onnettomuuspaikalta
- Yhteydenotto huoltajiin mahdollisimman nopeasti
- Asian käsittely luokassa
- Kirjallinen viesti oppilaiden koteihin (liite 2)
- Järkyttyneimmät oppilaat kotiin vain huoltajan mukana
- Asian jälkipuinti henkilökunnan kanssa
- Asian jälkipuinti luokassa (keskustelu luokassa)
- Oppilaiden seuranta
- Koulutapaturmasta tapaturmailmoitus vakuutusyhtiölle
- Koulun rehtori tai tilanteessa mukana ollut aikuinen kirjaavat tiedot muistioon

2 Tärkeät puhelinnumerot

Yleinen hätänumero	112	
Poliisi	112	
Myrkytyskeskus	09 471 977	
	09 4711 (vaihde)	
Mielenterveys- ja päihdepalvelut	044 700 2333	
Taksi	02 100 41	
Varsinais-suomen kriisipäivystys	02 262 6003	
Ensiapupoliklinikka	02 8451 2400	
Sosiaalihuollon neuvonta, ohjaus ja palvelutarpeen arviointi	02 410 7301	
Taivassalon kouluterveydenhoitaja Raija Mönkkönen	044 5943 306	

3 Kriisivalmiusryhmä

Taivassalon yhtenäiskoulun kriisivalmiusryhmä koostuu rehtorista, apulaisrehtorista, koulusosionomista, kouluterveydenhoitajasta ja koulukuraattorista. Varhaiskasvatusjohtaja vastaa varhaiskasvatuksen kriisivalmiusryhmän kokoonpanosta ja toimii ryhmän vetäjänä.

Keskeinen vastuuhenkilö kriisitilanteissa on koulun rehtori ja varhaiskasvatusjohtaja.

Kriisiryhmän tehtävänä on:

- kokoontua mahdollisimman nopeasti, muutaman tunnin sisällä
- olla valmiudessa nopeaan päätöksentekoon ainakin kahden, kolmen ihmisen osalta
- koota tiedot tapahtuneesta ja arvioida välittömän toiminnan tarpeen
- organisoida toiminta kriisitilanteissa
- laatia koululle kirjallinen kriisisuunnitelma
- kirjata ryhmän sisäinen työnjako ja vastuuketju
- selvittää kriisitilanteissa tärkeät yhteistyötahot
- perehdyttää koulun ja päiväkodin henkilöstö järjestämällä koulutusta ja hankkimalla kirjallisuutta
- tiedottaa suunnitelmasta oppilaille tai opiskelijoille, vanhemmille sekä yhteistyökumppaneille
- huolehtia välittömistä henkisen tuen tarpeista sekä mahdollisista jatkotoimista
- arvioida kriisitilanteissa toteutettuja toimia ja tehdä kriisisuunnitelmaan tarvittavat muutokset
- pitää kriisisuunnitelma ajan tasalla (päivittää yhteystiedoissa tai koulun olosuhteissa tapahtuneet muutokset)
- ylläpitää kriisivalmiutta perehdyttämällä uudet työntekijät kriisisuunnitelmaan sekä järjestämällä koko henkilöstölle vuosittain siihen liittyvää tiedotusta ja koulutusta.

3.1 Taivassalon yhtenäiskoulun kriisiryhmä:

Rehtori Anna Kaskinen	050 3873 397
Apulaisrehtori Jussi Koski	044 3873 445
Kouluterveydenhoitaja Raija Mönkkönen	044 5943 306
Kuraattori Liisi Koistinen	050 5713 095
Koulusosionomi Jenni Ahtiainen	044 3873 444

4 Tiedottaminen kriisitilanteissa

4.1 Sisäinen tiedottaminen

Sisäisestä tiedottamisesta yhtenäiskoululla vastaa rehtori. Hänen ollessa estyneenä tiedottamisvastuu kuuluu apulaisrehtorille. Sisäiseen tiedottamiseen kuuluvat kuulutukset ja toiminnan ohjeistus koulun sisällä tapahtuma-aikana sekä henkilöstölle että oppilaille. Henkilöstön tiedottaminen voi tapahtua myös sähköisesti sähköpostin tai puhelimen avulla (esim. tekstiviestit). Rehtori tiedottaa huoltajia Wilman kautta tai kirjallisella tiedotteella. Tarvittaessa yksittäisiä huoltajia voidaan informoida myös puhelimitse. Kriisitilanteessa rehtori kutsuu kriisiryhmän koolle. Kriisiryhmä ottaa tarvittaessa yhteyden koulun ulkopuolisiin tahoihin esim. sosiaalitoimeen tai seurakuntaan. Rehtori toimii virallisena tiedonlähteenä koko tapahtuman ajan. Näin vältytään päällekkäisten tai ristiriitaisten tietojen antamiselta.

4.2 Ulkoinen tiedottaminen

Ulkoisesta tiedottamisesta vastaa rehtori tarvittaessa yhteistyössä koulutuksen järjestäjän sekä pelastusviranomaisten kanssa. Kaikki tiedotusvälineiden yhteydenotot ohjataan rehtorille. Jos mediasta otetaan yhteyttä yksittäiseen opettajaan, tulee hänen pidättäytyä vastaamasta ja ohjata yhteydenotto rehtorille.

Rehtorin tulee suojata shokkitilassa olevia oppilaita ja työntekijöitä tiedotusvälineiden kysymyksiltä ja tungettelulta. Rehtorin tulisi pyrkiä laittamaan rajat lehdistön tulemiselle koulun alueelle. Koulun on kuitenkin oltava valmis tarpeen vaatiessa vastaamaan tiedotusvälineiden kysymyksiin. Opiskelijat, vanhemmat ja muut ympäristön asukkaat lukevat lehtiä ja saavat myös sitä kautta tietoa tapahtuneesta ja koulun suhtautumisesta ja toimenpiteistä. Asiallisen tiedottamisen avulla koulu voi estää asian paisuttelun ja väärin tietojen leviämisen. Kriisiryhmä voi rehtorin tukena miettiä, mikä olisi paras tapa tiedottaa. Koulu voi esimerkiksi laatia lehdistötiedotteen, jossa se kertoo tapahtumien kulusta ja koulun toimenpiteistä. Tiedotteessa voidaan myös todeta, että koulu haluaa suojata opiskelijoitaan ja työntekijöitään haastatteluilta heidän hyvinvointinsa vuoksi, ei tietojen pimittämiseksi. On tärkeää kertoa vain tosiasioita ja niidenkin kertomisessa varoa tapahtumien dramatisointia ja värittämistä.

5 Toimintamalleja äkillisissä kriisitilanteissa

5.1 Oppilaan kuolema

- Jos kuolema on tapahtunut koulussa tai koulumatkalla, rehtori on yhteydessä poliisiin, jonka tehtävänä on kuolinviestin vieminen omaisille henkilökohtaisesti.

- Rehtori tiedottaa asiasta henkilöstölle.
- Tämän jälkeen rehtori on yhteydessä kuolleen oppilaan kotiin.
- **Vanhempien kanssa sovitaan koulun toimenpiteistä:**
 - muiden oppilaiden koteihin tiedottamisesta ja tiedottamisen tavasta, kuolinsyyn kertomisesta.
 - oppilaiden ja opettajien osallistumisesta hautajaisiin vanhempien toivomusta kunnioittaen.
- Koulu lähettää kotiin surunvalittelukukat ja/tai -adressin.
- Surua käsitellään kuolleen oppilaan luokan kanssa opettajan tai kriisiryhmän jäsenen johdolla oppilaiden ikätason mukaisesti. (Muissa luokissa oman opettajan kanssa.)
- Oppilaita autetaan purkamaan ajatuksiaan ja tunteitaan ja heille kerrotaan mahdollisista surureaktioista. Muistetaan kuollutta lasta tai nuorta kirjein, runoin tai piirustuksin.
- Nostetaan lippu puolisalkoon, asetetaan kuolleen oppilaan pulpetille palava kynttilä, kukkia ja/tai valokuva.
- Surulaatikossa on kynttilöitä, valokuvakehykset, surumusiikki-cd, valmis suruhartaus sekä teksti uskonnotonta muistohetkeä varten, muistokirja, johon oppilaat voivat kirjoittaa tai piirtää jäähyväisensä kuolleelle. Vietetään hiljaista hetkeä luokissa (keskusradiojohtoisesti tai opettajan johdolla).
- Työntekijöille ja oppilaille tai opiskelijoille voidaan tarvittaessa järjestää psykologinen jälkipuinti (debriefing), jonka toteuttaa ulkopuolinen asiantuntija, esimerkiksi kunnan kriisiryhmän jäsen.
- Tarvittaessa järjestetään vanhempainilta muutama päivä tapahtuneen jälkeen, koska vanhemmat voivat tarvita tukea lastensa auttamiseen.
- Harkitaan, järjestetäänkö **muistotilaisuus**, jonne voidaan kutsua kuolleen oppilaan tai opiskelijan ja hänen luokkansa tai ryhmänsä vanhemmat. Tämän tilaisuuden voi mahdollisesti järjestää myös seurakunta.
- Opettajien on syytä seurata oppilaiden toipumista ja mahdollista tuen tarvetta.
- Mikäli kuolema tapahtuu loman aikana, koulussa järjestetään jälkikäteen muistotilaisuus.
- Muiston vaaliminen, haudalla käynti tms. yhdessä oppilaiden kanssa on myös mahdollista.

5.2 Opettajan tai koulun muuhun henkilökuntaan kuuluvan kuolema

- Rehtori on yhteydessä kuolleen omaisiin ja sopii tiedottamisen tavasta ja sisällöstä.
- Rehtori tai kriisityöryhmän jäsen kertoo kuolleen opettajan luokalle tapahtuneesta. Muille luokille asian kertoo oma opettaja tai joku kriisiryhmän jäsenistä.
- Koulu lähettää omaisille adressin ja/tai kukkia.
- Nostetaan lippu puolisalkoon, opettajainhuoneessa voidaan asettaa esille kynttilä, kuva, kukkia ja/tai valokuva.

- Surulaatikossa on kynttilöitä, valokuvakehykset, surumusiikki-cd, valmis suruhartaus sekä teksti uskonnotonta muistohetkeä varten, muistokirja, johon oppilaat voivat kirjoittaa tai piirtää jäähyväisensä kuolleelle.
- Vietetään hiljainen hetki.
- Rehtori sopii omaisten kanssa koulun työntekijöiden ja oppilaiden mahdollisesta osallistumisesta hautajaisiin.
- Kuolleen työntekijän työtovereille (ja tarvittaessa oppilaille) voidaan järjestää **psykologinen jälkipuinti**, jonka toteuttaa ulkopuolinen asiantuntija, esimerkiksi kunnan kriisiryhmän jäsen.

5.3 Oppilaan lähiomaisen kuolema

- Tieto rehtorille, joka informoi kriisiryhmää.
- Tieto oppilasta opettaville opettajille.
- Kotoa lupa kertoa asiasta muulle luokalle. Lupa kertoa koulun muille oppilaille, mikäli tarpeen.
- Jos lähiomaisen kuolema tapahtuu koulupäivän aikana, varmistetaan sopiva, häiriötön paikka uutisen kertomiseen oppilaalle. Mahdollisuuksien mukaan hankitaan nopeasti ammattiapua kertomaan asia oppilaalle. Mikäli mahdollista, kerrotaan asia avoimesti ja selvästi, mutta riittävästi henkisesti siihen valmistautuen. Älä siirrä asian kertomista. Varaa aikaa lapsen tai nuoren kanssa olemiseen. Älä jätä lasta yksin.
- Osanotto oppilaan suruun esim. kortilla, piirustuksilla.
- Opettaja valmistele oppilaat vastaanottamaan kyseisen oppilaan tämän tullessa kouluun.
- Oppilaalle järjestetään keskustelumahdollisuus.
- Oppilaan seuranta

5.4 Nuoren paikkakuntalaisen henkilön eli entisen oppilaan tai muun koulun väelle läheisen henkilön kuolema

- Sovelletaan ohjeita kohdissa 6.1. - 6.3.

5.5 Oppilaan vakava sairaus

- Sovi huoltajan kanssa, mitä kerrotaan luokkatovereille.
- Oppilaan omaa mielipidettä kunnioitettava.
- Pyritään saamaan lupa kertoa luokan oppilaille ja muulle henkilökunnalle.
- Tarvittaessa jälkipuintia sairaan, hänen ystäväpiirinsä ja luokan kanssa.
- Toimintaohjeet sairauskohtausten varalta.

- Lasten/nuorten toiminnallisuuden ja myötätunnon kanavoiminen sairaan hyväksi.
- Oppilaiden seuranta.

5.6 Itsemurhan uhka

- Puhu oppilaan kanssa.
- Älä jätä oppilasta yksin.
- Tarjoudu pohtimaan ongelmaa yhdessä, älä yritä ratkaista sitä. Kuuntele, älä vähättele tai tuomitse.
- Ongelma, jonka vuoksi oppilas on valmis tekemään itsemurhan, ei voi olla hetkessä ratkaistavissa.
- Ota yhteys kotiin ja tarvittaessa ensiapuun, joka arvioi välittömän avun tarpeen.
- Kriisi- ja oppilashuoltoryhmälle tieto tilanteesta.

5.7 Itsemurha

Itsemurhan käsittely kouluyhteisössä on erityisen tärkeää, koska itsemurha saattaa toimia ongelmanratkaisumallina muille. Rehtori pyytää ensi tilassa perheeltä luvan kertoa tosiasiat, jotta perättömät huhut estettäisiin.

- **Tieto itsemurhasta annetaan ensin koulun työntekijöille**, jotka sopivat yhdessä kriisiryhmän kanssa, mitä ja miten oppilaille kerrotaan asiasta.
- Tieto oppilaille. Asiallisella informaatiolla ja psyykkisellä tuella ehkäistään uusia itsemurhatapauksia.
 - Opettaja ja joku kriisiryhmän jäsenistä käsittelevät asiaa kuolleen oppilaan luokan tai ryhmän kanssa.
 - Muiden luokkien tai ryhmien opettajat (tai joku kriisiryhmän jäsenistä) käsittelevät asiaa omien oppilaidensa kanssa.
- Tiedote ainakin oman luokan koteihin mahdollisista reaktioista.
- **Psykologinen jälkipuintitilaisuus** kuolleen ystäville ja luokalle.
- Jälkipuinti henkilökunnalle.
- Erityinen tuki ja seuranta silminnäkijöille ja lähimmille ystäville.
- Jos itsemurha tapahtuu koulupäivän aikana, huolehditaan siitä, etteivät oppilaat pääse tapahtumapaikalle tai poistuvat sieltä heti. Kutsutaan ambulanssi, poliisi ja koulun kriisiryhmä. Suruviestin kotiin vie poliisi tai lääkäri. Tämän jälkeen rehtori on yhteydessä kotiin.
- Rehtori sopii kuolleen omaisten kanssa koulun toimenpiteistä ja hautajaisiin osallistumisesta, omaisten toivomuksia kunnioittaen.

- Muistotilaisuus, rituaalit, omaisten muistaminen ja hautajaisiin osallistuminen toteutetaan kuten yleensä kuolemantapausten yhteydessä. Mikäli itsemurha on tapahtunut loman aikana, järjestetään jälkepäin muistotilaisuus.

Eryteisesti nuoren itsemurhalla on havaittu olevan mallivaikutusta muihin nuoriin. Erytisen tärkeää on korostaa sitä, ettei kenenkään tarvitse jäädä elämään ongelmiansa kanssa yksin vaan apua on saatavilla. On tärkeää estää itsemurhan ja kuoleman ihannointi sankarillisena ratkaisukeinona. Nuoren itsemurhan jälkeen on tärkeä seurata tilannetta. Osa oppilaista tai opiskelijoista (myös opettajista) voi muutamien kuukausien ajan itsemurhan jälkeenkin tarvita tukitoimia, esimerkiksi asiantuntijan vetämiä yksilö- tai ryhmäkeskusteluja. Itsemurhan mallivaikutuksen vuoksi myös lähikoulujen rehtoreita olisi hyvä informoida nuoren tekemästä itsemurhasta.

6 Tapaturma, onnettomuus tai onnettomuuden uhka

Ensimmäisenä onnettomuuspaikalle saapunut aikuinen arvioi, mitä on tapahtunut ja minkälaista apua tarvitaan. Sen jälkeen ryhdytään nopeasti tarvittaviin toimiin, esimerkiksi kutsutaan paikalle **kouluterveydenhoitaja tai ambulanssi**. Tarvittaessa soimitaan yleiseen **hätänumeroon** ja tehdään hätäilmoitus. Hätäilmoitusta tehtäessä kerrotaan, mitä on tapahtunut, missä paikassa ja osoitteessa ja vastataan esitettyihin kysymyksiin (potilaan vointi, tarkemmat tiedot, hälyttäjän nimi ym.). Puhelua ei saa katkaista ennen kuin siihen annetaan lupa. Huolehditaan opastuksesta onnettomuuspaikalle. Ilmoitetaan rehtorille ja mahdollisesti muille avun saannista ja saaduista ohjeista.

Välittömistä onnettomuus- ja vaaratilanteista lisäohjeita kohdassa 1.1.

Monet koulun ulkopuoliset kriisitilanteet tuntuvat myös koulun toiminnassa. Ne voivat vaihdella koulun läheisyydessä tapahtuneesta onnettomuudesta paikkakuntaa tai koko maata koskevaan suruun. Myös monet kansainväliset katastrofit ja muut kriisitilanteet tuntuvat koulussa asti.

- Mitä läheisemmästä tapahtumasta on kyse, sitä nopeammin koulun on reagoitava tapahtuneeseen.
- Keskeisellä sijalla on koulun kriisiryhmä. Sen tulee seurata tapahtumia ja tarpeen vaatiessa ottaa ne esille opettajien ja muun henkilökunnan kanssa.
- Koulu- tai muut viranomaiset voivat pyytää koulua tiedottamaan asiasta. Usein tällöin koulu saa valmista tiedotusmateriaalia.
- Rehtori ilmoittaa tai sopii kriisiryhmän kanssa, kuinka asia otetaan esille oppilaiden kanssa.
- Asiasta voidaan keskustella luokissa opettajien johdolla.
- Rehtori voi tiedottaa asiasta keskusradion kautta tai jossakin yhteistilaisuudessa.
- Asiasta voidaan tiedottaa koteihin kirjeellä.
- Voidaan järjestää vanhempainiltoja.

- Jos tapahtumalla on voimakkaita vaikutuksia henkilökunnan tai oppilaiden reaktioihin, pitää hankkia ulkopuolista apua.

7 Väkivalta tai vahingoittumisen uhka

- Havaittaessa oudosti tai väkivaltaisesti käyttäytyvä henkilö (oppilas, opettaja, henkilökuntaan kuuluva, koulun ulkopuolinen) koulun läheisyydessä, varoitetaan lähellä olijoita. Oppilaiden pitäisi ilmoittaa asiasta heti aikuiselle.
- Uhkaavalle jätetään tilaa ja säilytetään hänen reviirinsä.
- Hänelle puhutaan selkeästi, lyhyesti ja myönteisesti.
- Omat kädet pidetään näkyvissä.
- Pysy rauhallisena.
- Vältä tuijottamista.
- Älä vähättele uhkaajaa tai tilannetta.
- Ole mielummin joustava kuin jyrkkä.
- Älä käännä selkäsi.
- Vältä äkkinäisiä liikkeitä.
- Älä oikaise huumaantuneen tai muuten sekavan henkilön harhoja.
- Voita aikaa niin, että muita tulisi paikalle.
- Pyri ilmoittamaan / hälyttämään niin, että uhkaaja ei huomaa.
- Mikäli joku henkilökuntaan kuuluva käyttäytyy väkivaltaisesti, rehtorin on puututtava asiaan välittömästi. Tapahtuneesta kuullaan oppilaita, työntekijää ja vanhempia. Tarvittaessa käytetään ulkopuolista asiantuntija-apua. Työntekijän mahdollisuudet jatkaa koulussa selvitetään.

Äärimmäisessä väkivaltatilanteessa PYSY SISÄLLÄ LUKITTAVISSA TILOISSA (esim. luokissa).

- Lukitse ovet.
- Sammuta valot ja peitä verhoilla tai sälekaihtimilla ikkunat sekä sisäovien ikkunat.
- Siirrä mahdollisia irtokalusteita oven eteen.
- Suojaudu oven puoleiselle seinustalle kauimmaiseen nurkkaan.
- Istu tai mene makaamaan lattialle.
- Suojaudu tarvittaessa kalusteiden taakse.
- Älä liiku tilassa.
- Soita 112.
- Älä poistu luokasta ennen lupaa.

- Tiedota mahdollisuuksien mukaan rehtoria.

8 Väkivaltainen oppilas koulussa

- Toimi - älä käänny pois tilanteesta.
- Kehota lopettamaan väkivalta.
- Estä väkivallan jatkuminen.
- Hae mahdollisuuksien mukaan apua koulun muilta työntekijöiltä.
- Pyydä terveydenhoitajaa (koululla to ja pe, muulloin terveyskeskus) arvioimaan vammat. Älä arkaile pyytää poliisia paikalle (puh.112).
- Tiedota opettajille ja rehtorille.
- Tarvittaessa rehtori kokoaa kriisi-/oppilashuoltoryhmän, joka järjestää kriisiapua.
- Ota yhteys oppilaan huoltajiin ja pyydä, että he hakevat oppilaan.
- Tarvittaessa poista oppilas luokasta. Huolehdi myös valvonnasta. Mikäli oppilas ei suostu poistumaan, pyydä paikalle toinen aikuinen.
- Tarvittaessa rehtori voi evätä oppilaalta koulunkäyntioikeuden loppupäiväksi tai pidemmäksi ajaksi.
- Tilanteessa mukana ollut aikuinen kirjoittaa muistion tapahtumista
- Ilmoitetaan heti rehtorille, joka tarvittaessa soittaa poliisin ja mahdollisesti myös ambulanssin paikalle.
- Lisäksi voidaan ottaa yhteyttä työsuojeluvaltuutettuun. Tarvittaessa hankitaan lääkärintodistus ja tehdään **rikosilmoitus poliisille tai lastensuojeluilmoitus** sosiaalitoimistoon.
- **Vanhemmille ilmoitetaan tapahtuneesta.**
- Jos väkivallan kohteena on alle 15-vuotias, on lieväkin pahoinpitely virallisen syyttäjän alainen rikos.
- Jos kyseessä on oppilaiden keskinäinen väkivalta, asian käsittelyä jatketaan koulussa myöhemmin asianosaisten kesken. **Väkivaltatilanteen luonteesta ja vakavuudesta riippuu, käsitelläänkö sitä koulussa muidenkin oppilaiden kanssa.**

9 Päihtynyt oppilas koulussa

- Otetaan yhteys huoltajaan.
- Ilmoitetaan sosiaaliviranomaiselle.
- Jos oppilaan tila huono, soitetaan ambulanssi.
- Jos aiheuttaa vakavia vaaratilanteita, soitetaan poliisi paikalle.

- Jälkiseuranta ja jälkikäsitteily.

10 Päähtynyt huoltaja koulussa

- Jos oppilaan huoltaja tulee päähtyneenä kouluun, pyydetään häntä rauhallisesti poistumaan. Huoltajaa pyydetään palaamaan asiaan hänen ollessa selvä.
- Tarvittaessa kutsutaan poliisi paikalle.
- Lasta ei anneta päähtyneen huoltajan mukaan. Ennen kuin oppilas päästetään kotiin, varmistetaan, että hänellä on selvä ja turvallinen aikuinen kotona vastaanottamassa.
- Otetaan rehtoriin yhteyttä välittömästi.
- Lastensuojeluilmoituksen tekee tapauksen havainnut henkilö.

11 Perheväkivalta

- Mikäli on syytä epäillä perheväkivaltaa, kysy sitä suoraan oppilaalta. Jos epäily vahvistuu oikeaksi, toimi kuuntelevana aikuisena ja ohjaa lapsi koulupsykologin tai terveydenhoitajan vastaanotolle.
- Jos lapsessa näkyy fyysisen pahoinpitelyn merkkejä, ohjaa hänet terveydenhoitajalle.

Tee lastensuojeluilmoitus. Kriisiryhmä toimii ohjaavana tukena.

12 Kriisien ehkäisy ja selviytymisen tukeminen

Elämää ei voi hallita, siksi kaikkia kriisitilanteita ei koskaan pystytä ehkäisemään. Seuraavassa annetaan vihjeitä vaikeiden elämäntilanteiden tunnistamiseen. Tunnistamisvihjeet eivät ole kattavia, vaan suuntaa antavia. Tarkoitus ei ole, että opettajat alkavat diagnosoida oppilaitaan. Opettaja voi kuitenkin olla korvaamaton apu, mikäli hän ohjaa apua tarvitsevan lapsen tai nuoren mielenterveystyön asiantuntijan hoitoon. Mikäli opettaja on epävarma siitä, onko hänen huolensa aiheellinen, hänen kannattaa neuvotella oppilas- tai opiskelijahuollon työntekijän kanssa. Omaan huoleen kannattaa suhtautua vakavasti. Huoli kertoo usein siitä, että lapsen tai nuoren asiat eivät ole kohdallaan.

12.1 Masentuneen tunnistaminen

Masennuksen merkkejä voivat olla

- univaikeudet: henkilö ei nuku tarpeeksi tai on koko ajan unelias
- syömisvaikeudet: henkilö ei syö tarpeeksi tai syö suruunsa
- voimattomuus: "olen ihan poikki, en jaksa enää"

- apatia, vetäytyminen: harrastukset, ystävät yms. eivät enää kiinnosta
- vihamielisyys: voimakasta kiukkuilua, äksyilyä
- keskittymisvaikeudet: ylivilkkaus
- itseinho: olen ruma, ei minusta kukaan pidä
- itkuisuus ja surullisuus hallitsevaa
- tuomiopäivän tunteet: henkilö puhuu, ajattelee, kirjoittaa, piirtää kuolemasta

12.2 Itsemurhauhan tunnistaminen

- lapsi tai nuori tekee itsemurhayrityksen tai esim. viiltelee itseään
- lapsi tai nuori puhuu tai uhkailee asialla
- lapsella tai nuorella on suunnitelma itsemurhasta, esim. antaa pois tavaroita, joista on ennen pitänyt
- kuolemaan liittyvät ajatukset ovat lapsen tai nuoren mielessä enimmänsä osan aikaa
- lapsi tai nuori tuntee jonkun, joka on tehnyt itsemurhan
- lapsi tai nuori identifioituu sellaiseen, joka on tehnyt itsemurhan (alkaa muistuttaa)
- esim. elokuva-tai rocktähteä, jolla on ollut tällainen kohtalo)
- väkivaltainen kuolema tai itsemurha suvussa
- lapsi tai nuori käyttäytyy impulsiivisesti tai väkivaltaisesti
- lapsi tai nuori ei näe ratkaisua ongelmiinsa, ei ota vastaan apua
- ylikriittisyys, täydellisyyden tavoittelu

12.3 Psykoottisen käyttäytymisen tunnistaminen

- Oppilaalla saattaa esiintyä mm. seuraavia oireita:
- vetäytyminen, pyrkimys olla yksin
- sekavat tai epärealistiset puheet
- rituaalit, pakkotoiminnat
- ikätasoa lapsellisempi toiminta
- suhtautuminen koulutyöhön muuttuu, ei välitä koulutyöstä tai yrittää tehdä
- enemmän kuin jaksaa
- erikoinen toiminta, jota ei itse halua/osaa selittää

- vihjailee avuntarpeestaan
- ulkoinen olemus voi muuttua äkkiä, esim. hoitamattomuus
- tunneilmaisun kapeutuminen tai muuttuminen, esim. äkilliset naurun- tai itkunpuuskat
- harhaluulot.

12.4 Päihteiden väärinkäytön tunnusmerkkejä

- Nuoren kaveripiiri vaihtuu
- nuoren rahantarve kasvaa; näpistely, ilkivalta, kauppaaminen lisääntyy
- koulumenestys laskee
- poissaolot lisääntyvät, aamu- tai maanantaipoissaoloja
- epärealistisia puheita, tarinoita, valehtelua
- luonteessa muutoksia
- esiintyy pelkotiloja, ahdistuneisuutta, levottomuutta
- erilaisia fyysisiä merkkejä, riippuu käytetystä aineesta esim. laajentuneet silmäterät, verestävät
- silmänvalkuaiset, vapina, hikoilu, laihtuminen/lihominen, uneliaisuus, tokkuraisuus
- haju, tietyille aineille ominainen esim. tinneri, kannabis
- esineet; piippu, veitset, aineenpalaset
- ulkonäkö/olemus muuttuu.

13 Kriisien ennaltaehkäisy koulussa

Kriisien ennaltaehkäisyyn pyritään yhteisten, selkeiden sääntöjen ja ohjeiden sekä myönteisen ja turvallisen ilmapiirin avulla.

- välitön ja perusteellinen puuttuminen koulukiusaamiseen
- KiVa koulu-ohjelma ja KiVa-tiimi
- valvonta eri tilanteissa ja koko henkilökunnan vastuu kasvatuksesta
- hyvin tiedotetut selkeät säännöt, joista pidetään kiinni
- vanhemmat tietoisia koulun säännöistä
- kodin ja koulun toimiva yhteistyö
- kummioppilastoiminta

Koulutyössä voidaan tietoisesti vahvistaa itsetuntoa, harjoitella myönteistä vuorovaikutusta ja arkielämän ongelmienratkaisutaitoja.

Jos oppilaasta herää huoli, hänet pyritään ohjaamaan oppilashuollon avun piiriin ajoissa.

14 Toimenpiteet kriisivalmiuden ylläpitämiseksi

- **Kriisisuunnitelman päivittäminen**

Suunnitelman tiedot päivitetään vähintään kerran lukuvuodessa. Suunnitelman ja toiminnan arviointia suoritetaan harjoitusten ja mahdollisten kriisien jälkeen.

Arvioinnissa käytetään apuna mukana olleita viranomaistahoja.

- **Koulutustilaisuudet**

Koulun kriisivalmius edellyttää koko koulun henkilöstön perehdyttämistä. Kaikilla koulun työntekijöillä tulisi olla valmiudet toimia kriisitilanteessa. Myös oppilailta tai opiskelijoilta olisi hyvä olla valmiudet toimia erilaisissa hätätilanteissa, kuten onnettomuus, tulipalo, säteilyvaara tms. Kriisisuunnitelmaan perehdyttäminen voi tapahtua opettajankokouksissa, koulutus- tai keskustelutilaisuuksissa jne.

15 Liitteet

15.1 Liite 1. Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta

Yllättävä, vakava kriisitilanne on sellainen, jota ihminen ei ole kokenut aikaisemmin. Hän ei tiedä, miten pitäisi suhtautua. Kokemusta seuraa epämiellyttävä tunnetila, josta vapautuu vain työstämällä sitä. Useimmiten tällaiset kokemukset aiheuttavat psyykkisen trauman, joka johtaa psyykkiseen kriisiin.

Traumaattisia tilanteita

Trauman voi aiheuttaa yksittäinen tapaus:

- onnettomuus
- katastrofi
- äkillinen kuolema
- väkivalta, väkivallanteko
- muu dramaattinen tapahtuma
- kasautuvat tapahtumat
- seksuaalinen hyväksikäyttö
- pahoinpitely
- sota
- sairaus
- avioero
- kiusaaminen
- lapsi elää traumaattisissa oloissa kehitysvuosinaan

Välittömät reaktiot

- shokki ja epäily
- ei voi olla totta
- kieltäminen
- pelko ja vastustus
- kauhistuminen
- voimakas protesti

- apatia ja lamaannus
- kaikki jatkuu entisellään

Traumaattisen kriisin vaiheet ja siitä toipuminen

Psyykinen kriisi seuraa melkein aina tiettyä kaavaa ja ilmenee myös auttajissa, mikäli tilanne on ennakoimaton. Kokemuksen järkyttävyys ja kesto vaikuttavat siihen, millä nopeudella prosessi etenee. Luokassa saattaa siten olla eri kriisin vaiheessa olevia oppilaita.

A. Shokkivaihe

- syntyy välittömästi järkyttävän tilanteen jälkeen ja kestää korkeintaan viikon
- henkilö kokenut jotain ennen kokematonta
- hän on järkyttynyt ja psyykkiset toiminnot poikkeavat tavanomaisesta

Miten autan shokissa olevaa?

- shokkivaihe herättää vahvoja tunteita auttajassa, kestä ne
- ole rauhallinen, varma
- fyysinen läsnäolo, välittävä kosketus
- lohduttelu, fraasit eivät auta, ennemmin päinvastoin
- ei tarvitse puhua mitään, kuuntele mieluummin
- hyväksy shokkivaiheen reaktiot

B. Reaktiovaihe

- kestää päivistä useisiin viikkoihin
- välitön vaara on ohi
- hän alkaa tajuta, mitä tapahtui ja reagoi kokemukseen
- tekee kipeää

Miten autan reaktiovaiheessa olevaa?

- osanotto
- kuuntele, keskustele, älä tyrkytä omia ajatuksiasi

- kerro, että ymmärrät, että sattuu
- vältä fraaseja, kliseitä, lohduttelua
- anna tilaa, jos ihminen sitä haluaa
- arkirutiineissa auttaminen
- helpota vaatimuksia, mikäli keskittyminen on vaikeaa
- oikea aika tapahtuman käsittelyyn luokassa on tässä vaiheessa

C. Käsittelyvaihe

- saattaa kestää kuukausista vuoteen
- henkilö on tottunut tilanteeseen
- hän pystyy keskittymään arjen asioihin ja kiinnostumaan tulevaisuudesta

Miten autan käsittelyvaiheessa olevaa?

- arkirutiinien ylläpito
- ole saatavilla
- muistaminen

Lapset otetaan mukaan päättämään, miten muistetaan. Näin kanavoidaan lasten energia ja luovuus ilmaisemaan surua konkreettisesti. Symboliset eleet auttavat oppilasta jäsentämään ajatuksia ja tunteita. Kun hän saa muuttaa ne toiminnaksi, käsittämättömästä tulee konkreettinen.

- koristellaan pulpetti piirroksilla, maalauksilla tai liinalla
- kynttilä ja/tai kuva, kukka tms.
- istutetaan puu kuolleen muistolle
- valmistetaan jotain vanhemmille
- toimitaan liikenneturvallisuuden puolesta jne.

D. Uudelleen asennoitumisen vaihe

- kestää usein koko elämän
- kriisi on ohi
- hän on saanut uuden kokemuksen ja ehkä uuden pohjan elämälle

Lapsen ja nuoren suru

- Tavalliset surureaktiot
- ahdistus
- voimakkaat muistot
- unihäiriöt
- masennus, kaipaus, ikävä
- viha ja huomiota vaativa käytös
- syyllisyys, itsesyytökset, häpeä
- kouluvaikeudet
- ruumiilliset oireet

Lapsen ja nuoren surun kohtaaminen

- keskustele avoimesti ja kunnioittavasti
- ota huomioon keskustelukumppanin ikä
- vältä abstrakteja selityksiä
- pyri vähentämään väärinkäsityksiä ja epäselvyyksiä
- älä kuvaa kuolemaa sanoilla "matka" tai "uni", koska silloin lapsi voi odottaa kuolleen palaavaksi tai heräävän
- varaa aikaa ongelman käsittelyyn
- suhtaudu myönteisesti kysymyksiin ja keskusteluun
- huolehdi kodin ja koulun välisen yhteyden jatkamisesta

15.2 Liite 2. Kirjallisten viestien malleja

Kirjemalli menehtyneen oppilaan luokkatoverin kotiin

___ luokka on tänään saanut surullisen tiedon, että _____ on menehtynyt. Tämä asia koskettaa syvästi meitä kaikkia, varsinkin luokan oppilaita. Lähipäivinä käytämme paljon aikaa tapahtuneesta puhumiseen. Kouluterveydenhoitaja on myös paikalla ja pappi osallistuu muistotuokioon. Lapsille on tärkeää, että myös kotona voidaan puhua avoimesti tapahtuneesta. Annamme lisätietoja tarvittaessa.

Kirjemalli kotiin hautajaisiin osallistumisesta

(On tärkeää, että pappi tai opettaja kysyy omaisilta, mikäli he haluavat, että oppilaan luokkatoverit osallistuvat hautajaisiin.)

Koulumme oppilas _____ haudataan _____ päivä _____ kuuta, klo _____. Olemme vainajan perheen kanssa sopineet, että luokka osallistuu hautajaisiin. Osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkien läsnäolo on kuitenkin toivottavaa. Osallistumisella on merkitystä surun käsittelyssä.

Rehtori, luokanopettaja ja _____ osallistuvat tilaisuuteen. Lapsille on tärkeää, että mukana on joku omainen.